

ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยโคมดในจังหวัดลำพูน

A study of the principles of the Buddha's teachings in the Loy Khod tradion in Lamphun

ธวัชชัย พัฒนपालี

Thawatchai Phathanapalee

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง

Cultural Office, Lamphun Province

Corresponding Author, Email: thawatchai.p2508@gmail.com

Received: 2024-06-12 Revised: 2024-06-24 Accepted: 2024-06-26

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีโคมดในจังหวัดลำพูน และ 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีการลอยโคมดของจังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย พบว่า

1. วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาประเพณีโคมดในจังหวัดลำพูนเป็นวันเพ็ญเดือนยี่ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสองของภาคกลาง ตามประเพณีล้านนาที่จัดทำขึ้นในวันเพ็ญเดือน 2 โดยในพงศาวดารโยนกและจามเทวีวงศ์บันทึกว่าครั้งหนึ่งได้เกิดอหิวาตกโรคขึ้นในแคว้นหริภุญไชย ทำให้ชาวเมืองต้องอพยพไปอยู่เมืองหงสาวดีนานถึง 6 ปีจึงเดินทางกลับมายัง บ้านเมืองเดิม เมื่อเวลาเวียนมาถึงวันที่จากบ้านเมืองไปจึงได้มีการนำเครื่องสักการบูชา ธูป เทียน นำปล่อยลงในน้ำเพื่อแสดงถึงความคิดถึงกันแสงไฟกระทบกับน้ำ เกิดเป็นเงาแสงเสมือนแสงพะเนียงไฟเป็นระยะดูเหมือนโคมดที่ออกหากินในเวลากลางคืนชาวล้านนาจึงเรียกตามตำนานโยนกและจามเทวีวงศ์ว่า “ประเพณีลอยโคมด”

2. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีการลอยโคมดในจังหวัดลำพูน พบว่าหลักพุทธธรรมในประเพณีลอยโคมดในจังหวัดลำพูนที่ปรากฏ ได้แก่ หลักบูชาหลักศรัทธาธรรม หลักกัลยาณมิตรธรรม หลักสามัคคีธรรม หลักความกตัญญูกตเวทิตาที่มีคุณค่าและความสำคัญของต่อชุมชนวิถีชีวิตและจิตใจ หลักพุทธธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันเพื่อความสุขและการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม สนับสนุนให้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นสืบไป

คำสำคัญ : ประเพณีโคมด, หลักพุทธธรรม, จังหวัดลำพูน

Abstract

The research study has two objectives: 1) to study the history of Khot tradition in Lamphun and 2) to study and analyze the Buddhist principles that appear in the festival of Loi Khamod in Lamphun. The results of this research found that.

1. The results showed that the history of the Khot Loi Khot tradition was analyzed in in Lamphun. according to Lanna tradition Made on the full moon of the 2nd lunar month, in the Ionian and Chamthewiwong chronicles, there is a record that once a cholera outbreak occurred in Hariphunchai region causing the townspeople to migrate to live in Hongthawadee for up to 6 years. Therefore traveled back to old town When the time circulated to the day that the country had left, offerings, incense, and candles were brought into the water to represent nostalgia, preventing the light from hitting the water. Become a shadow like a ray of light from time to time, it looks like a ghost who goes out to eat at night. The Lanna people call it according to the legend of Yonok and Chamthewiwong. “Loi Khamod Tradition”

2. The analyze the Buddhist principles that appear in the Loi Khod festival. the buddhist principles in the Loi Khod tradition in Lamphun that appear are worship principles of faith the principle of goodwill fellowship principles of gratitude with value and importance to the community, way of life and mind. These buddhist principles can be applied to suit the situation. Society today for peace and to maintain good cultural traditions encourage creative activities that will continue to build knowledge and pride in the local community.

Keywords: Loi Khod, Buddhist principles, Lamphun

บทนำ

วิถีชีวิตชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชาวไทยร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา และได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งการดำเนิน

ชีวิต จนกลายมาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์เป็นมรดกของชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ทำให้รากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมของสังคมไทยทั่วทั้งประเทศจะเกิดจากพระพุทธศาสนาตามบริบทของพื้นที่นั้นๆ (ศรีเลา เกษพรหม, 2542: 5850) ภาคเหนือเป็นพื้นที่หนึ่งของประเทศไทยที่มีมรดกทางวัฒนธรรมประเพณี ธรรมชาติในแบบล้านนาที่มีคุณค่าและมีความสำคัญโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์จึงทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมเกิดขึ้น พิธีกรรมเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสื่อและหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จตามสิ่งที่คาดหวังไว้ซึ่งมีผลมาจากความเชื่อก่อให้เกิดเป็นประเพณี (กรมการศาสนา, 2559: 13)

หนังสือจามเทวีวงศ์ได้จารึกไว้เป็นอักษรล้านนาได้เรียกประเพณีลอยโคมครั้งนี้ว่า “การลอยข้าวโกลนาอาหาร” (ทองทวี ศศพิมพ์สาร, 2556: 169-171) ฝัโคมตามความเชื่อของล้านนาชาวบ้านบางท้องถิ่นที่จึงเรียกประเพณีนี้ว่า “ประเพณีลอยโคมด” มาถึงปัจจุบัน โดยมีการสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับมิติของชุมชน ในพุทธศักราช 1490 เกิดขึ้นที่อาณาจักรหริภุญไชย (มณี พยอมยงค์, 2548: 235) ตามตำนานเมืองลำพูนฉบับ ไบลานผูกของวัดบ้านโองหลวง จังหวัดลำพูน มีบันทึกไว้ว่า “เมื่อครั้งลำพูนเกิดอหิวาตกโรค ชาวลำพูนจึงอพยพหนีโรคระบาดไปพำนักที่หงสาวดีซึ่งเป็นแหล่งอาศัยของคนเชื้อสายมอญด้วยกัน เมืองลำพูนรกร้างกว่า 6 ปีเมื่อครั้งโรคระบาดหายไปชาวลำพูนก็นึกคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอนจึงได้เดินทางกลับมาตั้งรกรากที่เมืองลำพูนอีกครั้งต่อมาชาวลำพูนเกิดความคิดถึงญาติพี่น้องและครอบครัวที่ยังอยู่เมืองหงสาวดีจึงได้นำข้าวของอาหาร เครื่องนุ่งห่มและเงินทองใส่แพไหลไปตามลำน้ำกก ลำน้ำ แม่ทา ลำน้ำปิง เพื่อหวังว่าจะส่งไปถึงญาติพี่น้องที่อยู่หงสาวดีซึ่งตำนานดังกล่าวนี้ก็ยังคงปรากฏอยู่ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ฉบับแปลของกรมศิลปากร โดยกล่าวว่าตำนานนี้เป็นมูลเหตุให้เกิด ประเพณียี่เป็งขึ้น” (รัตนปัญญาเถระ, 2499: 96-97)

ประเพณีลอยโคมที่ถูกบันทึกไว้ในยุคสมัยหริภุญไชยมีสัญลักษณ์ หมายถึง การส่งข้าวของเครื่องใช้ให้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของคนในชุมชนที่ร่วมมือร่วมแรงกันทำเรือขนาดใหญ่เป็นประจำทุกปี ซึ่งต่อมาก็ได้กลายเป็นการกระทำเพื่อบูชาและรำลึกถึงบรรพชนที่ล่วงลับไป อันสะท้อนความเชื่อเรื่องการนับถือผีของชาวล้านนา ในขณะที่บางท้องถิ่น คือ เป็นการลอยเอาเคราะห์ร้ายให้พ้นไปจากชุมชนเป็นพิธีกรรมที่ทำร่วมกันในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความสุขปราศจากภยันตราย การลอยเคราะห์ลอยบาปต้องการลดเคราะห์เสนียดจัญไรในตัว ให้ไหลล่องไปตามน้ำในเทศกาลเดือนยี่ การลอยกระทงเพื่อส่งของแก่บรรพบุรุษ ตามคติความเชื่อ ของคนโบราณในนครหริภุญไชยที่ส่งให้แก่ญาติพี่น้องในนครหงสาวดี (มอญ) ในสมัยต่อมาประชาชนยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันทุกวันนี้การลอยกระทงเพื่อ

สักการะการลอยกระทง เพื่อสักการะบวงสรวงไปยังพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ คือ พระนารายณ์ ซึ่งบรรทมในเกษียรสมุทรตามคติความเชื่อของพราหมณ์ บางแห่งใช้น้ำมันจากไขข้อของโคบูชาด้วยถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และมีผลมากในการบูชา คือ การทำอย่างนั้นเป็นการโปรดปรานของเทพเจ้าการบูชาพระพุทธรูปที่ประทับไว้เหนือหาดทรายแม่น้ำน่านที่เป็นความเชื่อของประชาชนผู้นับถือพุทธศาสนาว่า การลอยโคมดั้นนั้น คือการบูชาพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปประดิษฐานไว้ปรากฏในตำนานการลอยกระทงแต่ยังไม่ปรากฏว่าพระพุทธรูปแห่งแม่น้ำน่านที่นั้นอยู่ที่ไหนและมีรูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไรการลอยกระทงเพื่ออธิฐานเป็นเป้าหมายของประชาชนโดยตรง คือ อธิฐานเอาตามความคิดของตนโดยเฉพาะการอธิฐานของหนุ่มสาวที่ต้องการจะร่วมชีวิตกันเมื่อทำกระทงแล้วก็ไปลอยในแม่น้ำและอธิฐานสิ่งที่ตนปรารถนา

ตามปฏิทินจันทรคติเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ผู้คนในหลายประเทศแถบเอเชียซึ่งมีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับประเพณี ความเชื่อ ศาสนาและธรรมชาติจะจัดงานเฉลิมฉลองตามจารีตเก่าแก่ในแต่ละพื้นที่ต่างก็มีคติความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกันไปตามแบบแผนความสัมพันธ์ในท้องถิ่นของตน (อรุโณทัย วรรณถาวร, 2558: 1) ส่วนในภาคเหนือของประเทศไทย เรียกว่า “ประเพณีเดือนยี่” หรือ “ประเพณียี่เป็ง” ต่อมาเมื่ออาณาจักรล้านนาได้รวมกันเป็นปึกแผ่นมากขึ้นพุทธศาสนากลายเป็นศาสนากระแสหลักของราชสำนักที่มาแทนที่การนับถือผีของชนพื้นเมืองดั้งเดิมราชสำนักเชียงใหม่ได้ใช้ศาสนาพุทธและวัดเป็นกลไกสำคัญในการผนวกรวมและกลืนกินชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในล้านนาเข้าด้วยกัน มีการสอดใส่ความหมายทางพุทธศาสนาเข้าไปในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเพณียี่เป็งให้พิธีกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารความเชื่อทางศาสนาผ่านการสร้างความซิงซ์ยิ่งใหญ่สง่างามแบบแผนปฏิบัติสำคัญในประเพณียี่เป็งของชาวล้านนา คือ มีการฟิงเทศน์มหาชาติหรือที่ชาวล้านนาเรียกกันว่าการตั้งธัมม์หลวง ตามหลักฐานปรากฏในกาพย์ลำดับกัณฑ์มหาชาติฉบับสมุดข่อยซึ่งได้กล่าวถึงเดือนยี่เป็งไว้ตอนหนึ่งว่า “เวสสันดรปริบุญณัง มาถึงนครกัณฑ์สุดข่อยหล้าเดือนยี่เป็งพระจันทร์เพ็ญเปล่งผ้ามณฑลทั่วหล้า สุกไสยवाद ย่ำวา บัดนี้ข้าจักได้ลำดับกัณฑ์มหาชาติแก้วหือ เป็นที่แล้วแห่งนิคมธรรม ฯลฯ” (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2542: 2340-2350) ความนิยมฟิงเทศน์มหาชาติของชาวล้านนาสามารถพิสูจน์ได้จากการที่ล้านนามีสำนวนกัณฑ์เทศน์มากถึง 150 สำนวน

ประเพณีการลอยโคมเชื่อกันว่ามีต้นเค้ามาจากตำนานจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชยและชินกาลมาลีณี ที่กล่าวถึงการลอย “ขาทนียโกชนียาหาร” ตามน้ำลงไปได้ในตำนานกล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากพระเจ้ากมลราชษัตริย์พระองค์หนึ่งในนครหริภุญไชยได้เกิดโรคระบาด (อหิวาตกโรค) ชาวนครหริภุญไชยจึงได้ย้ายไปอาศัยอยู่เมืองสุธรรมนครหรือเมืองสุธรรมวดี (สะเทิม) แล้วจึงย้ายไปอาศัยในเมืองหงษาวดีราว 6 ปี ต่อมาเมื่อโรคระบาดหาย

แล้ว ขวานครุฑหรือไชยบางส่วนได้เดินทางกลับมายังที่เดิมบางส่วนก็สมัครใจที่จะอาศัยอยู่ในเมืองหงสาวดี เมื่อกลับมาแล้วต่างอาศัยถึงญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ทางนั้นจึงได้แต่งเครื่องสักการะลอยไปในแม่น้ำ เพื่อเป็นการระลึกถึงขวานครุฑหรือไชยที่อาศัยอยู่หงสาวดี ในตำนานยังกล่าวไว้ด้วยว่าเป็นจารีตที่ปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน บางแห่งได้มีการทำเป็นรูปแบบของกระทงเป็นรูปสำเภาหรือสะเปา ในภาษาถิ่นภาคเหนือใส่เครื่องบูชาและจุดประทีปดวงไฟ ประเพณียี่เป็งจึงถือเป็นโอกาสที่ชาวล้านนาจะได้แสดงความรู้สึกลึกซึ้งในบุญคุณของธรรมชาติที่เชื่อกันว่ามีผี มีจิตวิญญาณสิงสถิตอยู่ความกตัญญูต่อสิ่งแวดล้อมของชาวล้านนาปรากฏอยู่ในการลอยไฟลงแม่น้ำ ซึ่งนอกจากจะเป็นการบูชาแล้วยังเป็นการแสดงความขอบคุณแม่น้ำที่ได้หล่อเลี้ยงวิถีชีวิต ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และเป็นการขอขมาต่อแม่น้ำที่ได้ปล่อยของเสียลงไปถึงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างชาวล้านนา กับแม่น้ำ นอกจากนี้ยังรวมถึงธรรมเนียมการจุดผางประทีปบูชาตามจุดต่าง ๆ ในบ้านที่เชื่อว่ามีผีสิงสถิตอยู่สามารถอนุมานได้ว่าเป็นการขอบคุณ วิญญาณภูตผีทั้งปวงที่สิงสถิตตามที่ต่าง ๆ ที่ได้ปกป้องรักษาและคุ้มครองผู้คนที่อยู่ในบ้านโครงสร้างอารมณ์ความรู้สึกเช่นนี้ หล่อหลอมชาวล้านนาให้เป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญูและรู้จักใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า (สงวน โชติสุขรัตน์, 2553: 12)

ประเพณีลอยโคมเป็นประเพณีที่ชาวบ้านในตำบลต้นธง อำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน รวมถึงชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียง จัดขึ้นในช่วงยี่คืนวันเพ็ญในเดือนยี่เป็งหรือเพ็ญเดือนสิบสองชาวบ้านจะมีการนำกาบกล้วยมาทำเป็นกระทงทรงกระโจมสำหรับใส่สิ่งของต่างๆ ลอยไปตามลำน้ำกว้งบริเวณหน้าวัดมณีอารามหรือวัดทุ่งมะกอก (ทองทวี ศุภพิมสาร, 2553: 32) จากการกล่าวมาข้างต้นเกี่ยวข้องกับความเป็นมาของประเพณีลอยโคม ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจควรได้รับการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นกรอบในการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีอันดีงามของชาติให้ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีโคมในจังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีการลอยโคม ในจังหวัดลำพูน

ระเบียบวิธีวิจัย

ในงานวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) โดย

ศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

2) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นหลัก ในการศึกษาค้นคว้ารวมทั้งหนังสือ เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องและศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยโคมและหลักพุทธธรรม

3) วิเคราะห์อธิบายความเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยโคมในจังหวัดลำพูนให้ได้ชัดเจนมากที่สุด

4) สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้มาพรรณนาอธิบายให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ประวัติความเป็นมาประเพณีโคมตามหลักพระพุทธศาสนาของจังหวัดลำพูน พบว่าการศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีโคมในจังหวัดลำพูน พบว่า ประเพณีลอยโคมที่ถูกบันทึกไว้ในยุคสมัยทริภุญไชยมีสัญลักษณ์ หมายถึง การส่งข่าวของเครื่องใช้ให้ญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของคนในชุมชนที่ร่วมมือร่วมแรงกันทำเรือขนาดใหญ่เป็นประจำทุกปี ซึ่งต่อมาก็ได้กลายเป็นการกระทำเพื่อบูชาและรำลึกถึงบรรพชนที่ล่วงลับไป อันสะท้อนความเชื่อเรื่องการนับถือผีของชาวล้านนาในขณะที่บางท้องถิ่นคือการลอยเอาเคราะห์ร้ายให้พ้นไปจากชุมชนเป็นพิธีกรรมที่ทำร่วมกันในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความสุขปราศจากเภทภัยการลอยเคราะห์ลอยบาป ต้องการลดเคราะห์เสนียดจัญไรในตัวให้ไหลล่องไปตามน้ำในเทศกาลเดือนยี่ การลอยกระทงเพื่อส่งของแก่บรรพบุรุษ ตามคติความเชื่อของคนโบราณในนครทริภุญไชยที่ส่งให้แกญาติพี่น้องในนครหงสาวดี (มอญ) ในสมัยต่อมาประชาชนยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันทุกวันนี้ก่อนลอยกระทง 1 สัปดาห์จะมีการจัดการลอยกลอยโคม ส่วนการลอยกระทงนั้นเพื่อสักการะ การลอยกระทงเพื่อสักการะบวงสรวงไปยังพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ คือพระนารายณ์ ซึ่งบรรทมในเกษียรสมุทร ตามคติความเชื่อของพราหมณ์ บางแห่งใช้น้ำมันจากไขข้อของโคบูชาด้วย ถือ ว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และมีผลมากในการบูชา คือ การทำอย่างนั้นเป็นการโปรดปรานของเทพเจ้าการบูชาพระพุทธบาทที่ประทับไว้เหนือหาดทรายแม่น้ำนันทิเป็นความเชื่อของประชาชนผู้นับถือพุทธศาสนาว่าการลอยลงโคมกระทงนั้น คือการบูชาพระพุทธบาทที่พระพุทธองค์ประดิษฐานไว้ปรากฏในตำนานการลอยกระทง แต่ยังไม่ปรากฏว่าพระพุทธบาทแห่งแม่น้ำนันทินั้นอยู่ที่ไหนและมีรูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไรการลอยกระทงเพื่ออธิฐานเป็นเป้าหมายของประชาชนโดยตรง คือ

อธิษฐานเอาตามความคิดของตน โดยเฉพาะการอธิษฐานของหนุ่มสาวที่ต้องการจะร่วมชีวิตกัน เมื่อทำกระหนแล้วก็ไปลอยในแม่น้ำและอธิษฐานสิ่งที่ตนปรารถนา

การศึกษารูปแบบพิธีกรรมประเพณีเป็งของล้านนา พบว่ารูปแบบประเพณีเป็งในล้านนามีการจัดเตรียมงานในวันขึ้น 13 ค่ำ เรียกว่า “วันเตรียม” วันขึ้น 14 ค่ำ เรียกว่า “วันดา” วันขึ้น 15 ค่ำ เรียกว่า “วันฟังธรรม” ซึ่งมีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา คือ การทำบุญตักบาตร (ตานขันข้าว) แสดงถึงความกตัญญูตเวทีต่อบุพการี การปล่อยว้าวคว้นหรือว้าวไฟ แสดงถึงการบูชาพระ เกศแก้วจุฬามณีและพลังความสามัคคีของคนในชุมชนการพึ่งเทศน์มหาชาติ แสดงถึงการรู้จักฟังสิ่งที่เป็งมงคลต่อชีวิตและการได้พบกัลยาณมิตรที่ดี การจุดประทีปโคมไฟ และการฟังธรรมอันสง่างามประทีป แสดงถึงการบูชาสิ่งที่ควรบูชาตามความเชื่อและความศรัทธา การจุดบอกไฟดอกแสดงถึงจุดเป็นพุทธบูชาประกอบพิธี เทศน์มหาชาติ การลอยโคม แสดงถึงการขอขมาต่อแม่น้ำกวงและการส่งความรู้สึกถึงญาติพี่น้อง

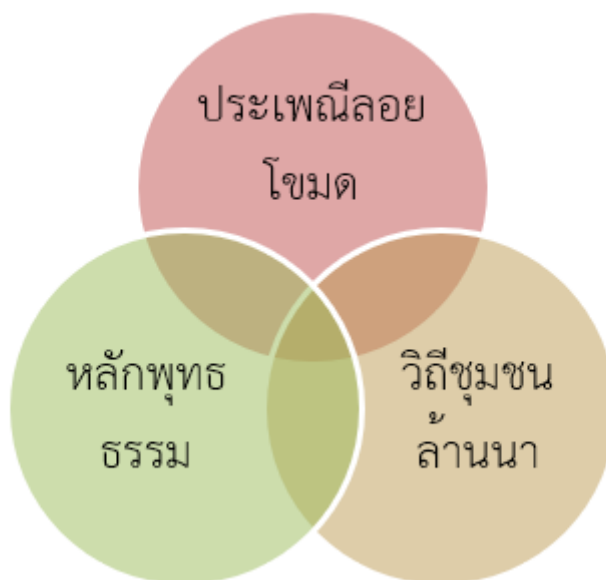
2. วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในงานประเพณีการลอยโคมในจังหวัดลำพูน พบว่า มีหลักธรรมที่สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอยู่ค่อนข้างมากจึงทำให้ประชาชนทั่วหน้าได้มองเห็นคุณค่าของประเพณีลอยโคมเพราะได้เสริมสร้างความรักใคร่ปรองดองกันของประชาชนในชาติให้เกิดความหวงแหนและต้องสืบทอดอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่คู่กับสังคมยาวนานเท่าอนันโดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบสำหรับปฏิบัติ เช่น หลักความสามัคคีสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม คือ เมตตา มโนกรรม การคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกันเมตตาจริมการพูดแต่สิ่งดีงามพูดกันด้วยความรักความปรารถนาดีรู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่าง ๆ เมตตากรรม การทำความดีต่อกันสนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังใจ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนรู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์เวทนาสาธารณโศก การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนไม่เอารัดเอาเปรียบ สีสสามัญญา การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวร้าวหน้าที่กัน ภิภูสามัญญาตามมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งตรงกันปรับมุมมองให้ตรงกันรู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน หลักพละ 5 ประกอบด้วย สัทธา วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทานการให้ปัน ปิยวาจาพูดจาปราศรัยด้วยถ้อยคำอ่อนหวานไพเราะ อตถจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็งประโยชน์แก่กันและกัน สมานัตตตา ความเป็นผู้วางตนเหมาะสมประพฤติปฏิบัติตามที่ควรจะเป็นหลักความกตัญญูตเวทีหลักการเคารพบูชาผู้มีพระคุณและหลักการสร้างความสามัคคี ในสังคมทั้งในระดับ

ชาติท้องถิ่นชุมชนและระดับครอบครัว เพราะว่าประเพณีลอยโคมได้ให้คุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณีและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมในระดับโลก

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยโคมของล้านนาพบว่าหลักพุทธธรรมในประเพณีลอยโคมของล้านนาที่ปรากฏได้แก่ หลักบูชา หลักศรัทธาธรรม หลักกัลยาณมิตรธรรม หลักสามัคคีธรรมหลักความกตัญญูทศเวทิตา ที่มีคุณค่าและความสำคัญของต่อชุมชน วิถีชีวิต และจิตใจหลักพุทธธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อความสงบสุขและรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นสืบไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สามารถแสดงได้ตามโมเดล ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากโมเดลนี้ อธิบายได้ว่า ประเพณีลอยโคมในจังหวัดลำพูนมีความสัมพันธ์แนวนั้นกับวิถีชุมชนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการตอบแทนบุญคุณธรรมชาติ ผู้มีพระคุณ และเทวดาสีศักดิ์สิทธิ์ทำให้เกิดประเพณีลอยโคม และประเพณีลอยโคมได้สะท้อนให้เห็นถึงธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ความกตัญญูทศเวทิตา เป็นต้น นอกจากนี้

นั้นประเพณีลอยโคมในจังหวัดลำพูนยังมีอิทธิพลทำให้เกิดความสามัคคีในครอบครัว ในชุมชน ก่อให้เกิดคุณค่าทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและความสามัคคีของคนในสังคมได้ด้วย

สรุป

ความกตัญญูทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมมีความมั่นคงนับว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์รู้จักการทำหน้าที่อันเหมาะสมของตนเอง โดยเริ่มจากความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อสถาบันครอบครัว โดยพ่อแม่ทำหน้าที่เป็นบุพการีและลูกปฏิบัติหน้าที่ต่อพ่อแม่ในฐานะผู้มีกตัญญูซึ่งจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไปสู่ภาวะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะไม่ถูกทำลาย เพราะคนมีความกตัญญูย่อมระลึกถึงบุญคุณของป่าไม้ ทุ่งนา แม่น้ำ ลำธาร และสิ่งสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ดังนั้น เราต้องช่วยกันอนุรักษ์บำรุงรักษาให้สิ่งเหล่านั้นคงอยู่อย่างสมดุล ความกตัญญูทำให้คนในสังคมรู้จักช่วยเหลือกันพึ่งพาอาศัยอยู่กันด้วยดี มีความร่มเย็นเป็นสุข

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีลอยโคมประกอบด้วยหลักบูชา เป็นหลักการบูชาบุคคลที่ควรบูชาพิจารณาได้ในสิ่งที่ควรบูชา หลักศรัทธาธรรมเป็นหลักที่ว่าด้วยความ เชื่อ ในกฎแห่งการกระทำเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กฎแห่งกรรมมีความยุติธรรมเสมอหลักสามัคคีธรรมเป็นหลักพัฒนาและสร้างสังคมให้มีความปรองดอง การผูกมิตรหลักความกตัญญูเป็นหลัก การ รู้จักตอบแทนผู้มีคุณแก่ตนการปลูกฝังจิตใต้สำนึกให้สังคมเป็นผู้รู้จักการตอบแทนบุญคุณ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนา ภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

2) การเผยแพร่แลกเปลี่ยนโดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

3) การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงาน ให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีลอยโคมของเราสืบสานให้คงอยู่ต่อไป โดยการให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วม

อย่างสร้างสรรค์ เช่น การจัดให้ เยาวชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ดี ๆ แล้วพวกเขาเหล่านั้น เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วม อาจจะเป็นกิจกรรมหารายได้สร้างวัด หรือมีกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้มาแสดงความสามารถ เช่น อาจจะมีเวทีดนตรี กิจกรรมกีฬา ที่สอดแทรกอยู่ในงานประเพณีของท้องถิ่นดึงดูดคนรุ่นใหม่เข้ามาโดยใช้สิ่งที่เขาสนใจแล้วเขารู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีที่สำคัญที่สุดคือความ ต่อเนื่องของการทำกิจกรรมที่จะทำให้เขารู้สึกอยากมีส่วนร่วม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยประเด็นเกี่ยวข้องกับประเพณีลอยโคมในจังหวัดลำพูนยังมีเรื่องน่าสนใจในการที่จะศึกษาวิเคราะห์ต่อไปอีกหลายประเด็นโดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะประเด็นสำหรับศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1) การค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2) การอนุรักษ์โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณี และวัฒนธรรมสร้าง จิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่น

3) การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่าง รอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและการจัด กิจกรรมทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

ศรีเลา เกษพรหม. (2542). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 11**. กรุงเทพมหานคร:

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทย.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). **พิธีกรรมและประเพณี**. กรุงเทพมหานคร: ชุมชน

สหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ทองทวี ยศพิมสาร. (2556). **ฮัตคนเมืองฉบับสัปปีเมืองล้านนา**. ลำพูน : ภัฏพลการพิมพ์.

มณี พยอมยงค์. (2548). **ประเพณีสิบสองเดือน ล้านนาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 5. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การ.

รัตนปัญญาเถระ. (2499). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามมิตร.

อรุณทัย วรรณถาวร. (2558). **ประเพณียี่เป็ง: พิธีกรรม ความหมายที่หายไป**. เชียงใหม่: สวณการพิมพ์.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). **อานิสงส์ประทีป/ประทีป ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ**

เล่ม 5. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

พระโพธิ์รังสี. (2554). **จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย**. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). **ประเพณีไทยภาคเหนือ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : ศรีปัญญา.